

נחיצות עשיית תשובה וחומרת המתרחש בה

פתח דבר:

המאמר שלפנינו יעסוק בעזה"ת בענין חשוב ביותר - הנחיצות בעשיית התשובה.

נביא מקורות והסברים להכרח המונח על כל אדם באשר הוא לחזור בתשובה בהקדם האפשרי כל עוד רוחו בו, מאידך נדגיש בפני הקורא את חומרת המתרחש לשוב בתשובה.

התשובה הנעשית תכף למשובה - מעולה שבכולם!

ראשית כל נקדים מדבריו של השל"ה הקדוש זצ"ל, שלמרות שהתשובה מתקבלת תמיד, בכל זאת יש מעלות ומדרגות בתשובה זו למעלה מזו, ונביא חלק מדבריו:

"כל זמן שיתחרט אדם מחטאיו, ויעשה תשובה שלימה, תשובתו נרצית לפני הקב"ה, ובלבד שיפטר מן העולם הזה בתשובה שלימה, אבל הוא על שבע מעלות, זו גדולה מזו.

המעולה והטובה שבכולם היא התשובה הנעשית תכף למשובה, והיא מקובלת מיד".

הרי שהמעלה הגדולה ביותר בתשובה היא כשהאדם שב אל בוראו מיד לאחר החטא והוא אינו משתהה עם תשובתו.

"בכל עת יהיו בגדיך לבנים"

יסוד זה שעל אדם לחזור בתשובה לאלתר למדים אנו מכמה מקורות.

איתא בגמרא במסכת שבת (דף קנג.): "תנן התם, רבי אליעזר אומר: שוב יום אחד לפני מיתתך. שאלו תלמידיו את רבי אליעזר: וכי אדם יודע איזה יום ימות? אמר להן: וכל שכן ישוב היום שמא ימות למחר, ונמצא כל ימיו בתשובה. ואף שלמה אמר בחכמתו (קהלת ט, ח): "בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְּגָדֶיךָ לְבָנִים וְשֶׁמֶן עַל רֵאשֶׁךָ אֶל יַחְסָר" ופירש רש"י זצ"ל: "בְּגָדֶיךָ לְבָנִים - נשמתיך טהורה ונקיה".

וכך ניתן להוכיח מדברי הגמרא במסכת ברכות (דף יט.): "אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה, אל תהרהר אחריו ביום", והגמרא מבארת: כי בודאי עשה תשובה.

נחיצות עשיית תשובה וחומרת המתרשל בה

הרי לנו שחובה רמיא על האדם לחזור בתשובה מיד לאחר החטא, ואין לדחות את תשובתו למחר.

התשובה לא "תברח" אבל האדם עלול "לברוח"...

וכאן טעונים אנו הסבר מדוע על האדם להזדרז לעשות תשובה ולא לדחותה לאחר זמן, ויש כמה סיבות לכך ונביא את חלקם.

ראשית: אם אדם ימתין עם תשובתו לאחר זמן, קיים חשש שחלילה לא יזכה להגיע לאותו זמן בחיי חיותו, כי אין אדם יודע עתו ויום מותו.

כך כותב רבינו יונה זצ"ל בשערי תשובה (שער ב' אות ל"א), וז"ל: "הסיבה השישית - אולי לא ימשכו ימיו וימות טרם ישלים חוק התשובה, על כן הזהיר שלמה עליו השלום (קהלת ט, ח) "בְּכָל עֵת יְהִי בְּגִדְךָ לְבָנִים".

או במילים אחרות כפי שהתבטא הגאון רבי יעקב גלינסקי זצ"ל: אדם יכול לעשות תשובה תמיד. אמנם התשובה לא "תברח", שאין לך דבר העומד בפני התשובה, אבל האדם עלול "לברוח", והשעה עלולה להיטרף חלילה...

מדוע אין מודיעין לאדם מידת ימיו?

האמת היא שאדרבה, הסיבה שהקב"ה איננו מודיע לאדם מתי זמנו להיפרד מן העולם, היא כדי שתמיד יחזור בתשובה.

כך מבואר בדברי הגמרא במסכת שבת (דף ל.): "אמר רב יהודה אמר רב: מאי דכתיב (תהלים לט, ה) "הוֹדִיעֲנִי ה' קִצֵּי וּמִדַּת יָמֵי מַה הִיא אֲדַעַה מַה חֶדְלֵ אֲנִי" אמר דוד לפני הקב"ה: רבונו של עולם: "הוֹדִיעֲנִי ה' קִצֵּי". אמר לו: גזירה היא מלפני שאין מודיעין קצו של בשר ודם. "וּמִדַּת יָמֵי מַה הִיא" גזירה מלפני שאין מודיעין מידת ימיו של אדם.

וביאר המהרש"א זצ"ל: "רצה לומר קיצו של אדם ממש, שנגזר עליו "מיום הַנְּלָדוֹ" (קהלת ז, א) כמה שנים יחיה ובאיזה חודש ויום שימות באותה שנה. ואמר לו, גזירה היא מלפני שאין מודיעין וכו', מטעמא, שיהיה כל ימיו בתשובה, שכל שעה וכל יום וכל שנה הוא זמן מיתתו, ואילו היה ידוע זמן מיתתו ממש, לא היה שב עד קרוב לאותו זמן".

נחיצות עשיית תשובה וחומרת המתרשל בה

מבואר מדבריו שהסתרת זמן יום המיתה מכל הברואים במשך כל ימי חייהם, היא כדי שיעשה תשובה כל שעה ושעה יום ויום משום שאינו יודע עתו אם יעלה בידו לעשות תשובה.

השקוע בעבירות אינו חש בהם!

ישנם סיבות נוספות מדוע צריך למהר ולעשות תשובה מיד אחר החטא.

הגאון רבי מרדכי צוקרמן זצ"ל אמר בשם בעלי המוסר משל למה הדבר דומה.

אדם שוכב לו בתוך הזפת, והוא חש בטוב כי הזפת רך מאוד ונעים למגע, רק כשהוא יוצא מהמקום הוא מתחיל להרגיש את ריחו הרע והלכלוך הנורא של הזפת על גופו ועל בגדיו.

כך עבירותיו של אדם, ככל שהוא מתבוסס בהם יותר הוא ירגיש אותם פחות, רק כאשר יעזוב את מעשיו יקבל פרספקטיבה נכונה להעריך את מצבו.

המחשה נוספת: אדם מניח את ידו על אפו שלו, הוא אינו יכול לראות ולזהות מאומה. אמנם ככל שתרחק ידו מפניו כך יראה אותה בצורה ברורה יותר.

כך גם העבירות, כל עוד האדם שקוע בהם, אזי הוא אינו יכול להבחין בהם, ורק כאשר יתרחק מהם ויחדל ממעשיו הרעים בתשובה שלימה, אזי יכיר ויראה עד כמה היו אותם מעשים, לא נכונים ולא ראויים!

ועל כן חייב אדם עוד טרם יתרגל למעשיו הרעים וישתקע בהם, לעזוב דרך רשע ולשוב בתשובה שלימה לאביו שבשמים.

"לא תלין נבלתו על העץ"

כדאי עד מאוד להוסיף בזה את דברי הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל ביערות דבש (ח"ב דרוש י').

הוא מביא את דברי הזוהר הקדוש (תיקונים תיקון ה') על הפסוק: "לא תלין נבלתו על העץ" שזה קאי על האדם שיראה לעשות תיכף תשובה בו ביום, כי החטא תיכף בגופו והוא קרוי "נבילה", ואדם קרוי "עץ", ועל כן נצטוונו: "לא תלין נבלתו על העץ" וכל כמה שהעבירה "התייבשה" יותר היא פוגמת בגוף ועושה רושם עד ששב מטהור לטמא.

נחיצות עשיית תשובה וחומרת המתרשל בה

והוסיף הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל ואומר: ונתנו סימן "סירכה בת יומא לא שמה סירכה", כי אם נתיישן הדבר היצר הרע גובר והתשובה קשה והחרטה לא מועילה כל כך, מה שאין כן תיכף - התשובה מועילה!

למדנו אם כן שאדם השקוע בחטא זמן רב -

א. הוא אינו מרגיש בחטאו ולא רואה שום צורך לתקן.

ב. יותר קשה לו להיפרד מן החטא.

"לא רחוקה היא ממך" - התשובה

וכדאי להרחיב בזה הדיבור ולהביא את דברי הכתב סופר זצ"ל (פר' נצבים) על דברי המדרש רבה (דברים ח, ו): "פי קרוב אליך הדבר מאד בפיקך ובלבבך לעשותו" (דברים ל, יד) - אמר משה: "ולא רחוקה הוא" ממך (דברים ל, יא) קרובה היא אליך.

וצריך להבין מהי כוונת חז"ל במדרש הנ"ל, הרי הדבר מפורש בפסוק: "ולא רחוקה הוא: וכו' "פי קרוב אליך הדבר".

אבל ביאור הענין הוא - אומר הכתב סופר זצ"ל על פי מה שכתבו הספרים הקדושים, כי עיקר התשובה המתקבלת בקל היא כשעושה תשובה מיד אחר שעבר עבירה ולא יאחר, והיא קלה על האדם קודם שמיואש מהעבירה.

זהו כוונת המדרש: "לא נפלאות הוא ממך ולא רחוקה הוא" - אם אין אדם מרחיק את התשובה מן החטא אזי קרובה היא "אליך... בפיקך ובלבבך לעשותו".

כפתור ופרח!

"עבר ושנה נעשית לו כהיתר"

זאת ועוד: ככל שמשתרשים בחטא, כך התשובה קשה יותר ויותר. שהרי אמרו חז"ל (מס' יומא דף פו:): "עבר ושנה נעשית לו כהיתר", ואם חוזר על החטא בפעם השלישית, אמרו בישיבת נוברהדוק - אזי נעשית לו כמצוה ח"ו! ואם כן האם אתם מכירים אדם שיעשה תשובה על מעשה ש"מותר" לו לעשותו, או על "מעשה מצוה"?!

נחיצות עשיית תשובה וחומרת המתרשל בה

הגאון רבי יעקב גלינסקי זצ"ל המשיל זאת לקורי העכביש שכאשר נכפל שוב ושוב נעשה עבה וחזק כעבותות העגלה. ואם עבר אדם עבירה, עליו למהר לשוב עליה ולנתק את "קורי העכביש" בטרם ישתרש חלילה בחטא ויכבלוהו כעבותות עגלה רח"ל.

על אדם להתנקות מעוונותיו תמיד!

הגאון רבי יהושע מדז'יקוב זצ"ל בעל ה"עטרת ישועה" סיפר בזה הלשון:

הייתי פעם בעיר "וויין", וראיתי פועל העוסק בנקיון הרחוב. שאלתי אותו: מה תועלת יש במה שאתה מנקה את הרחוב, הלוא תיכף לאחרי הנקיון הוא שב ומתלכלך כבתחילה? השיב לי הפועל: אדוני הרב, אם לא היו מנקים את הרחוב בכל עת, היה הלכלוך מגיע עד למעלה מהראש...

והנמשל מובן לכל משכיל: גם אם לאחר התשובה יחזור האדם לסורו, לא יפסוק מלשוב בתשובה אל בוראו תמיד, כי אם לא כן, יגיעו עוונותיו עד למעלה מן הראש...

זאת על כל אדם לזכור ולשנן: ככל שיקדים לחזור בתשובה על עוונותיו, כך תהיה התשובה קלה יותר, וככל שיתאחר - אזי תכבד עליו עבודת התשובה עד למאוד!

"התוודיתי תיכף לפני יוצרי"

על דרך זה כותב הגאון בעל היסוד ושורש העבודה זצ"ל בצוואתו (אות י'), וז"ל: "אם הרגשתי בעצמי שעשיתי איזה שגגה נגד רצון הבורא יתברך שמו, הן במעשה הן בדיבור והן במחשבה, התוודיתי תיכף לפני יוצרי ובוראי בשברון לב מאוד, והסכמתי במחשבותי הסכמה וקבלה אמיתית שאזהר להלן מאוד מזה".

נוכל להמשיל זאת לשטיפת כלי שסעדו בו, אם הוא מנוקה סמוך לשימוש, אזי הוא מתנקה בנקל ואין צורך לשפשף הרבה, אבל אם הכלי נותר מלוכלך זמן רב, יצטרך לעמול הרבה יותר כדי לנקותו מהלכלוך שדבק בו.

מעשה עם הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל

וכך מסופר על ראש ישיבת פורת יוסף הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל:

נחיצות עשיית תשובה וחומרת המתרשל בה

היה זה כאשר נסע לחו"ל במטרה להתרים מנדיבי העם לטובת החזקת הישיבה הקדושה. באחד הימים התארח אצל אחד הגבירים, והלה כיבד את ראש הישיבה זצ"ל במאכל ובמשתה. לאחר שאכלו נודע לו שאחד מהמאכלים היה מוצר שנמצא תחת השגחת כשרות השנויה במחלוקת.

ראש הישיבה זצ"ל הצטער צער רב ובמשך כל אותו היום התהלך ברגשות חרטה, ומיד למחרת התענה במשך כל היום. הדבר לא היה קל כלל וכלל, בהתחשב בגילו, ובמיוחד כאשר הוא אינו בבית אלא מתרוצץ במשך שעות ארוכות מבית לבית, במטרה לאסוף כספים עבור הישיבה. למעשה - התענית כרוכה היתה במאמץ גדול במיוחד מצדו.

כשנשאל על ידי מקורביו: מה בער לו לקבל עליו את התענית לאלתר, היה עליו להמתין עד שיחזור לביתו בארץ הקודש והקושי היה קטן יותר.

אבל ראש הישיבה זצ"ל ענה כדלהלן: דע לך, כאשר אדם נכשל באיזה דבר, הוא חייב לעשות כל מה שביכולתו לשוב בתשובה תיכף ומיד!

הא למה הדבר דומה? לאדם שחליפתו הוכתמה בכתם גדול ובולט, וכי יותיר אותה כך עד שבמקרה יזדמן לו לשלוח אותה לכביסה? ודאי שלא! הוא יכבס את החליפה מיד! וגם אני נהגתי כן, הזדרזתי להיות נקי מחטא כמה שיותר מהר, וכיצד אוכל להמתין עד שאשוב לביתי, ובינתיים אתהלך מזוהם ומלוכלך?...

"צא והלחם בעמלק מחר"

ובספרי חסידות כתבו על הדבר רמז.

נאמר בפסוק (שמות יז, ט): **"וַיֵּצֵא ה' אֱלֹהִים בְּעַמְלֵק מִחָר"** כלומר: היצר הרע - הוא עמלק, מפתה את האדם תמיד באומרו **"מִחָר"** תתעורר, **"מחר"** תשוב בתשובה.

אבל התורה אומרת: **"וַיֵּצֵא ה' אֱלֹהִים בְּעַמְלֵק הַזֶּה שְׂאוֹמֵר מִחָר"** אלא כבר **"היום אם בָּקְלוּ תִשְׁמְעוּ"** (תהלים צה, ז) - לא מחר אלא היום!

באותו היום אין ניכר רושם העבירה

מובא בספרים הקדושים (עיין כנסת יחזקאל לפורים עמוד כח):

נחיצות עשיית תשובה וחומרת המתרשל בה

מי שחטא עוונותיו נרשמים על מצחו, אמנם בו ביום עדיין אין הרושם ניכר, ורק אם לא עשה תשובה באותו יום - אזי ניכר עליו רושם העבירה.

"שכינה מה לשון אומרת? קלני מראשי קלני מזרועי"

לנחיצות לחזור בתשובה בהקדם האפשרי ישנה זווית נוספת - צער השכינה!

הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל כותב במשנת רבי אהרן: כל זמן שהחטא קיים והאדם אינו ממנהר לעשות תשובה, הריהו מכעיס להקב"ה כשעה ראשונה, וכמו מי שיש לו ילד חולה ר"ל, הרי כל זמן שהילד חולה הצער הוא כמקודם, ואין שייך "הרגל" אצל הקב"ה, ואדרבה, החטא רק מתעבה ומשתרש יותר.

כמו כן מי שאיננו חוזר בתשובה הרי עליו לעבור יסורים בעולם הזה או יסורי גיהנם, ודבר זה גם גורם צער לשכינה. כי צער גדול יש למעלה בזמן שהאדם שרוי בצער למטה.

וכך למדים אנו מדברי המשנה במסכת סנהדרין (דף מו.) העוסקת במי שמלין את גופתו של העובד עבודה זרה או מברך את השם הנתלה על העץ: "אמר רבי מאיר: בשעה שאדם מצטער, שכינה מה לשון אומרת? קלני מראשי קלני מזרועי. אם כך המקום מצטער על דמן של רשעים, ק"ו על דמן של צדיקים".

ואם כך הדברים אמורים - אומר הגאון רבי דוד קרונגלס זצ"ל - ביסורי עולם הזה, על אחת כמה וכמה ביסורי גיהנם. ואם כן אדם שיצטרך לעבור יסורי גיהנם על מנת להיטהר ולהתנקות מעוונותיו - גם השכינה מצטערת עבורו בבחינת "קלני מראשי קלני מזרועי".

"בְּכָל צָרְתָּם לֹא [לוֹ] צָר"

זהו פירוש הפסוק (ישעיה סג, ט): "בְּכָל צָרְתָּם לֹא [לוֹ] צָר" ופירש שם המלבי"ם זצ"ל: "בְּכָל צָרְתָּם" - בעת שהיו בצרה בגלות "לוֹ צָר" - היה דומה להם כאב שצרת בנו צר לו כאילו היה צרה לו לעצמו". והדברים אמורים בין בצער יסורי העולם הזה ובין בצער של יסורי גיהנם.

נמצא אם כן טעם נוסף לסיבה מדוע על האדם לחזור בתשובה מיד ולא לדחות תשובתו ליום שלאחר החטא.

נחיצות עשיית תשובה וחומרת המתרשל בה

בענין זה נכון להביא את אשר כתב הגאון רבי חיים פלאג'י זצ"ל בספרו כף החיים, וז"ל:

האמנתי כי אדבר, שבכל פעם שאני קורא במאמר הנכבד הלזה, עיני יורדה מים, איך יתכן שמלך הכבוד "אֱלֹהֵי עוֹלָם ה'" (ישעיה מ, כח) הוא יושב ומצפה לנו שנחזור בתשובה כדי לעשות עמנו כל הטובות שבעולם, וכל אחד הולך בשרירות ליבו "וְאֵין אִישׁ שָׁם עַל לֵב" (ישעיה נז, א) לאמר לכו ונשובה אל ה'. אם בבנו החביב לו יארע שלעת ערב איחר לבוא לביתו יותר מהשעה שרגיל לבוא בכל ערב, אזי האב עיניו כיונים "מִשְׁגִּיחַ מִן הַחַלְלוֹת מֵצִיץ מִן הַחֲרָפִים" (שיר השירים ב, ט) מתי יבוא לביתו? וכן האשה שהלך בעלה למדינת הים, כמה צער מגיע לה עד שתראה פני בעלה - וזה צער השמים.

ואם הקדוש ברוך הוא סובל שיעור זה הצער עלינו על מה אנחנו ישנים בתרדמה גדולה כזאת ואין אנו חוזרין בתשובה שלימה? אהה ה' אלוקים תן בלב עמך ישראל לשוב בתשובה שלימה לפניך "לֹא לָנוּ ה' לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד" (תהלים קטו, א). עד כאן דבריו הקדושים היוצאים מן הלב.

על ידי התשובה האדם ראוי לקבל טובות הרבה

נציין עוד נקודה חשובה המבהירה את הנחיצות בעשיית תשובה בלי כל דיחוי.

"כל תשא עון וקח טוב"

הנביא הושע (יג, ד) אומר בנבואת התשובה: "קחו עמכם דברים ושובו אל ה' אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב" ויש להבין מהי הכוונה "כל תשא עון וקח טוב"?

וביאר רבינו יונה זצ"ל בשערי תשובה (שער א' אות מ"א) ש: "כל תשא עון" הוא ענין התפילה, שהוא אחד מעיקרי התשובה, והיינו שיתפלל אדם שימחול לו ה' על עוונותיו, וממילא "וקח טוב" - יקח ה' וירצה את מעשינו הטובים. כי עבירה מכבה מצוה (מס' סוטה דף כא.), ובעת התשובה יתכפרו העוונות ותתעורר זכות המצוה ויאיר נרה אחרי אשר לא הגיה אורו לפני התשובה. עכת"ד.

והגאון רבי אליהו דסלר זצ"ל ביאר את דבריו: יתכן מצב בו אדם יש בו מצוות ומעשים טובים, והיה יכול לעלות בדרך העולה אל בית ה', אבל כל זמן שטמטום

נחיצות עשיית תשובה וחומרת המתרשל בה

העבירות שולט בו הרי הוא חוסם בעבורו את דרך העלייה, ונמצא שהטוב שבקרבו כלוא ומשותק כי אין האדם יכול לעלות במדרגה על ידו.

על כן מדרכי התשובה הוא להתפלל אל ה' שיסיר את עווננו שלא יכביד עוד על דרך עלייתו, ומעתה יוכל הטוב שעשה להאיר בלבו ולא יוכלו חטאיו להחשיכו עוד.

נמצא שבאמצעות התשובה הוא מסיר את המניעות והמחסומים לזכות בטוב שבו, ועל ידי זה יוכל להתעלות ולהתרומם. אך כל זמן שהעבירות שולטות בו הם חוצצות ומבדילות בינו לבין הטוב שבקרבו. ואם כן יפה שעה אחת קודם לחזור בתשובה שלימה לבורא יתברך וכך יוכל לעלות מדרגה אחר מדרגה בדרך העולה בית השם.

"אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש"

ישנו מקור נוסף לחשיבות של החזרה בתשובה בטרם יעברו הימים.

הגמרא במסכת עבודה זרה (דף יט.) מביאה את הפסוק (תהלים קיב, א): "אֲשֶׁרִי אִישׁ יֵרָא אֶת ה'", ואמרינן: "אמר רב עמרם אמר רב: אֲשֶׁרִי מי שעושה תשובה כשהוא אִישׁ". ופירש"י זצ"ל: "כשהוא אִישׁ - כשהוא בחור בכוחו, כלומר ממהר להכיר בוראו קודם ימי הזקנה".

ויש להבין מה הנקודה בחזרה בתשובה כשהוא "אִישׁ" - בחור בכוחו, קודם ימי הזקנה?

וחשבתי לבאר זאת על פי דברי הגאון בעל הבית הלוי זצ"ל (דרוש ט"ו), ונביא מלשונו:

הנה אנו רואים כמה אנשים אשר בבחרותם ליבם הולך אחר התאוה ואחר כך כשנתגדל ובא בשנים עוזבים דרכם, והנה עם כל זה לא נוכל להחליט זה לתשובה גמורה, דיש לו לאדם להתבונן בעצמו אם זו העזובה שעזב מעשיו הקודמים, באה לו על ידי זה שנתחרט עליהם ומאס אותם הדרכים יען כי לא טובים המה, או לפעמים יש סיבה אחרת לזה דבבחרותו הלך אחרי התאוה, ואחר כך כשנתגדל ויש לו אשה ובנים הרי הוא טרוד בפרנסה ורחיים על צוארו ולהוט אחר הממון, וחמדת הממון מטרידה אותו עד שאין בלבו התאוה שהיה לו מקודם.

נחיצות עשיית תשובה וחומרת המתרשל בה

ממשיך ואומר הגאון בעל הבית הלוי זצ"ל: ויכול להיות דגם אחר כך כשיזקין עוד יותר ויתחדש בלבו רדיפת הכבוד, ויתגבר תשוקה זו על חמדת הממון והתאוה ויתבטלו, למען יהיה מכובד בעיני הבריות.

וזה לא יחשב לתשובה גמורה, כי הרי לא מאס כלל בלבו התאוה הקדומה ועדיין בלבו ההתקשרות והתשוקה לתאוה, ורק חמדת הממון התגברה עליו וביטל אותה. עכת"ד.

מדברי בעל הנועם אלימלך זצ"ל

כעין זה מביאים גם בשמו של בעל הנועם אלימלך זצ"ל:

מי שאינו חוזר בתשובה בימי עלומיו, אזי בבוא ימי הזקנה שעל פי דרך הטבע נחלשו כוחותיו ותאוותיו, אז כאשר רואה בנפשו שהוא מושלל מליך אחר תאות נפשו אזי חושב שבא למדרגה למאוס ברע. דרך משל - בראותו כי עומד קודם הבוקר ללמוד, חושב שהוא כבר בוחר בטוב, ובאמת לא כן הוא, כי עמידתו קודם אור הבוקר הוא מחמת זקנותו שלא ערבה שינתו, וכן יוכל ח"ו לטעות בכל הענינים עד שישכח מלעשות תשובה על החטאים שעשה בעודו בבריאותו, ונאבד ח"ו מן העולם בלא תשובה רח"ל.

לפי זה יתבארו דברי הגמרא. יש לחזור בתשובה כשהוא "איש" עם תכונותיו וכוחותיו, תשוקותיו ורצונותיו, כי רק אז יוכל להוכיח שחזרתו בתשובה היא שלימה, מה שאין כן אם יזדקן ויסורו ממנו אותם תאוות ועניינים שהיו לו בצעירותו הוא עלול לחשוב שזה נובע מצדקותו ומדרגתו, אמנם האמת יורה דרכו שרק מחמת גילו אין לו כבר משיכה לאותם עבירות, ויתכן מאוד שאף פעם לא יזכה לחזור על כך בתשובה רח"ל.

והדברים נפלאים!

החילוק בין "נגע" ל"ענג"

להמתיק את הדברים נביא רעיון נחמד מתורתו של הגאון רבי לייב לופיאן זצ"ל.

כתוב בפרשת תזריע (ויקרא יג, נה): "וְרָאָה הַכֹּהֵן אַחֲרֵי הַכֹּפֵס אֶת הַנֶּגַע וְהָנִיחַ לֹא הַפֶּךְ הַנֶּגַע אֶת עֵינוֹ".

נחיצות עשיית תשובה וחומרת המתרשל בה

ואיתא בזוהר הקדוש (תיקוני זהר דף נח.) שהתיבות "נגע" ו"ענג" הם אותם אותיות, וביאור הדבר לפי שכאשר המצורע שב מחטאו ולומד את הלכח מה"נגע" הוא נהפך להיות בגדר "עונג" ובכך מתרפא מצרעתו.

והוסיף בזה הגאון רבי לייב לופיאן זצ"ל: ההבדל בין "נגע" ל"ענג" הוא ה"עין" אם הוא בתחילת התיבה או בסופה. ויש בזה רמז נפלא - אם ה"עין" באה בתחילה, כלומר אם האדם שם עיניו ולבו להתבונן על דרכיו, ומדקדק על עצמו ועל דעותיו תמיד ומכוין אותם בעוד הוא עדיין בתחילת דרכו כאשר הינו צעיר לימים - אזי זוכה שיהא חייו חיים של עונג.

אבל אם ה"עין" באה בסוף, היינו אם ח"ו מגיע להנהגה זו רק בסוף ימיו והעין שהוא שם על דרכיו באה רק בסוף דרכו, הרי המביט על חייו לא יראה בהם ענג אלא נגע...

הוא מה שאמרנו: על אדם לחזור בתשובה בהיותו "איש", כלומר כל עוד כוחותיו במותניו, כי אם לא כן עלול הוא להישאר בסוף דרכו בלי עשיית תשובה.

יסורים באים על המשהה עצמו להיכנס תחת כנפי השכינה!

הגמרא במסכת יבמות (דף מח:) קובעת שגרים בזמן הזה הם מעונים, וייסורים באים עליהם. והטעם: מפני ששהו עצמם מלהיכנס תחת כנפי השכינה.

אומר הגאון רבי יצחק בלזר זצ"ל: עלינו לעשות ק"ו בעצמנו, ומה בן נח שאינו מצווה להכניס עצמו תחת עול התורה והמצוות, בכל זאת נתבע על שאיחר להתגייר, בני ישראל המחוייבים לחזור בתשובה ולהתקרב להקב"ה, על אחת כמה וכמה שייתבעו על כך שהשתהו ולא חזרו בתשובה מיד!...

מי שאינו שב בתשובה אינו חס על חייו!

ניתן להניח כי מי שאיננו ממהר לחזור בתשובה מהעבירות שבידו מן הסתם אינו חס על חייו!

כי הלוא רבינו יונה זצ"ל כותב בתחילת ספרו שערי תשובה (שער א' אות ג'): "לא ימצא איחור התשובה זולתי בעמי הארץ, אשר הם ישנים שוכבים ולא ישיבו אל לבבם, ולא דעת ולא תבונה להם למהר להימלט על נפשם".

נחיצות עשיית תשובה וחומרת המתרשל בה

והרי קיימא לן בגמרא במסכת פסחים (דף מט:): שאסור להתלוות לעם הארץ בדרך ופירש רש"י זצ"ל: יש לדאוג שמא יהרגנו. והטעם מבואר שם בגמרא, שהרי על חיי עצמו אינו חס ואינו לומד תורה ומקיים את מי שנאמר בה (דברים ל, כ) "כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאַרְךָ יָמֶיךָ" ואם כן על אחת כמה וכמה שעל חיי אחרים לא יחוס.

"המתרת חתורה לפניך ואיך לא מהרת המלט על נפשך"!!

מענין לענין באותו ענין נעסוק מעט בחומרתו הרבה של המתרשל לשוב בתשובה על עוונותיו.

רבינו יונה זצ"ל כותב בהתחלת ספרו (שערי תשובה שער א' אות ב') בזה"ל: "ודע, כי החוטא כאשר יתאחר לשוב מחטאתו יכבד עליו מאוד עונשו בכל יום, כי הוא יודע כי יצא הקצף עליו ויש לו מנוס לנוס שמה, והמנוס הוא התשובה, והוא עומד במרדו והנו בדעתו, ובידו לצאת מתוך ההפכה, ולא יגור מפני האף והחמה, על כן רעתו רבה.

ואמרו רבותינו ז"ל על הענין הזה (קהלת רבה ז, לב): משל לכת של לסטים שחבשם המלך בבית האסורים, חתרו מחתרת, פרצו ויעבורו ונשאר אחד מהם. בא שר בית הסוהר וראה מחתרת חתורה והאיש ההוא עודנו עצור, ויך אותו במטהו. אמר לו: קשה יום! הלא המחתרת חתורה לפניך ואיך לא מהרת המלט על נפשך"!!

ותמיד כאשר הגעתי לקטע הזה בדברי רבינו יונה זצ"ל התקשיתי: מדוע? הלוא האסיר בסך הכל שמר על החוק ולא ברח מבית האסורים, על כך מגיע לו גערה ועונש?

אבל הביאור הוא פשוט (עיין בספר אהל משה פר' קדושים), כי הטעם האמיתי לכך שהוא אינו בורח מבית הסוהר, משום שאיננו מבין את מצבו, הוא מתכחש לכך שמי שמצוי במקום זה אין זה אלא מחמת העבירה שבידו, והוא מעדיף על כך את נוחותו האישית ורק מחמת עצלותו ורשלנותו הוא אינו בורח, אילו היה בר דעת - הוא היה מוותר על הנוחות והיה נמלט מהכתם הדבוק בכל מי שמצוי בבית הסוהר.

כך גם המתרשל מלשוב בתשובה - הנהגתו מלמדת שהמצב של חופשיות מעבודת ה' נוח לו, אין לו שום בעיה לחיות בצל הזוהמה וכתמי העבירות, הוא מעדיף להיות אסיר בכבלי ביקוש החומר מאשר להיות עבד ה'. ועל כך לבד הוא ראוי לעונש!

נחיצות עשיית תשובה וחומרת המתרשל בה

עיקר הטענה בבית דין של מעלה: מדוע לא חזרת בתשובה!?

בשמו של האדמו"ר הגאון רבי שמחה בונים מפשיסחא זצ"ל נאמר יסוד גדול.

בבית דין של מעלה לא יישאל אדם מדוע נכשל בחטא, כי "שערי תירוצים לא ננעלו" וכל אחד מצויד במאה ואחד תירוצים מדוע לא עלה בידו להתגבר על יצרו, אך עיקר הטענה תהיה על כך שלא שב בתשובה, על זה לא ימצא באמתחתו אפילו תירוץ אחד, משום שמי מנע ממנו להתחרט על העבר ולקבל על עצמו להשתפר בעתיד?

כך גם היה אומר הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל: מי שאין שב בתשובה מעבירות שבידו, הוא גרוע יותר מעצם העבירה. כי בעבירה עצמה התגבר עליו יצרו, ולא הצליח לנצחו ולכן נכשל בה, אבל כשאינו חוזר בתשובה הוי כפורק עול מלכות שמים מעליו במה שאינו מתחרט ועוזב את חטאו עתה כאשר כבר שכחה תאוותו.

יוצא לפי זה, שחמור יותר לא לחזור בתשובה מעצם העבירה עצמה!

הדבר נורא למתבונן!

ה"כרטיס" לעולם הבא - תשובה!

ועלינו לזכור כי המתרשל מלחזור בתשובה עלול להגיע למצב שלא יחזור בתשובה, ואז יתקשה לקבל את חלקו בעולם הבא. וכך המשיל בזה הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל.

אדם שברצונו להגיע למקום מסויים עליו לעלות על מטוס מתאים, ואם יעלה למטוס אחר הוא לא יגיע למחוז חפצו, כמו כן בלי כרטיס מתאים של חברת התעופה, לא יוכל לעלות על הטיסה המבוקשת.

הטיסה לעולם הבא היא התורה והמצוות, אבל אם עבר עבירות ולא חזר בתשובה דומה הוא לאדם שיש ברשותו כרטיס שאינו מתאים לטיסה, עצם ההתגנבות שלו למטוס מעוררת חשד והוא עלול להילקח לחקירות ולענישה.

נחיצות עשיית תשובה וחומרת המתרשל בה

כך מי שלא שב בתשובה, יצטרך קודם לסבול יסורים בעולם הבא ורק אחר כך יזכה לגן עדן. וכדי למנוע את הסבל אדם מוכרח לשוב בתשובה בעולם הזה, כך יגיע למחוז חפצו - העולם הבא, כשהוא נקי, טהור בלי להתנקות בייסורים.

מדברי הראשונים זצ"ל בענין זה

ומצאתי שבדברי הראשונים כבר מבואר שה"כרטיס" לעולם הבא הוא דווקא החזרה בתשובה.

שנינו במשנה במסכת אבות (פ"ד מט"ז): "רבי יעקב אומר: העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין".

ומפרש רש"י זצ"ל: "פרוזדור" הוא בין השער לחצר, קודם שיכנס לפני המלך - "כדי שתכנס לטרקלין", לפני המלך. שהרוצה ליכנס לפני המלך מתקן ראשו וזקנו ומכוון מלבושיו לפני חצר הבית. כך צריך כל אדם לתקן עצמו בעולם הזה בתשובה ובמעשים טובים.

וכן פירש גם רבינו בחיי זצ"ל: כבר ידוע שאין דרך לאדם שיקנה העולם הבא אלא אם כן יטרח וישתדל בתורה ובמצוות בעולם הזה, ולכן אמר "התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין" ופירושו - התקן עצמך בתשובה ומעשים טובים כי זולתם אי אפשר לו להכנס לטרקלין.

הרי לנו כי יש דרך אחת להגיע לעולם הבא - תשובה!

מי שלא שב בתשובה יישאר עם רושם הכתם לנצה נצחים!

אלא שיש שיאמרו בלבם, גם אם נצטרך לעבור ניקיון כלשהו בגיהנום - מה בכך, סוף סוף נשב בגן עדן כמו כל הצדיקים היושבים שם.

אמנם מחשבה זו בטעות יסודה, כי האמת היא שמי שאיננו חוזר בתשובה, יישאר עם כתם ורושם העבירה לנצה נצחים! ונבאר את הדברים בעזה"ת.

הן אמת שמי שחוזר בתשובה בעולם הזה מתנקה מכל וכל ומגיע לעולם הבא נקי וטהור כאחד הצדיקים. והדבר מבואר ברמב"ם הלכות תשובה (פ"ז ה"ב), וז"ל: "ואל ידמה אדם בעל תשובה, שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העוונות והחטאות שעשה, אין הדבר כן, אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא, כאילו לא חטא מעולם".

נחיצות עשיית תשובה וחומרת המתרשל בה

וכך כתב עוד (פ"א ה"ג): "התשובה מכפרת על כל העבירות אפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום דבר מרשעו".

ונמצא מדבריו זצ"ל שדוקא החוזר בתשובה הוא אהוב ונחמד לפני הקב"ה ואין מזכירין לו מעוונותיו כלום. אולם מי שאיננו חוזר בתשובה ונשמתו תתנקה רק באמצעות יסורי גיהנם, יוותר בו רושם העבירות לעד.

היורד לגיהנם נקרא לעד "בן גיהנם"!

הנה איתא בגמרא במסכת ראש השנה (דף יז.): "פושעי ישראל בגופן יורדים לגיהנם וכו' ופניהם דומין לשולי קדירה... ומקריין בני גיהנם".

ויש להבין מה הכוונה "פניהם דומין לשולי קדירה"? הריטב"א זצ"ל מפרש: "כיון שנדונו בגיהנם לעולם רושם גיהנם ניכר בהם, כמו שניכר הרושם בשולי הקדירה אף על פי שמלבנין אותה וכו' ואין עליהם אלא רושם גיהנם... והיינו דאמר ומקריין בני גיהנם".

כלומר: אף אחר שהאדם נטהר מחטאיו בגיהנם עדיין נשאר בו רושם, כשולי קדירה שעמדה על האש, שאף שניקו וצחצחו אותה, אי אפשר שלא ישאר בה רושם ולעולם יהא ניכר הבדל בינה לבין קדירה חדשה.

כך גם אדם שעבר תהליך טהרה בגיהנם נשאר בו הרושם, וזאת כדי להבדיל בין הרשעים לצדיקים. ולפיכך גם לאחר שנזדככו והתנקו מעוונותיהם בגיהנם עדיין הם קרויים "בני גיהנם".

הדבר מזעזע עד מאוד למתבונן. מי שלא חזר בתשובה בעולם הזה, ישאר בו רושם החטא לנצח נצחים, גם אחרי שהתנקה בגיהנם, והשם "בן גיהנם" ילווה אותו לעולמי עד!

נורא נוראות!

הנמנע מעשיית תשובה בעשי"ת - גרוע יותר מעצם החטא!

ואם החובה לחזור בתשובה נכונה ונוגעת למשך כל השנה כולה, הרי בימים הנוראים היא כפולה ומכופלת, ואם לא שב בזמנים המיוחדים לתשובה - הדבר

נחיצות עשיית תשובה וחומרת המתרשל בה

חמור ביותר. והטעם: עצם הדבר שהקב"ה מתקרב אלינו יותר ואנו לא מתקרבים אליו, נחשב לפגיעה גדולה במלכו של עולם.

ויש בענין זה אריכות דברים, אמנם במקום שאמרו לקצר אין רשאים להאריך, ונסתפק בלשונו של הגאון בעל הנודע ביהודה זצ"ל בדרושי הצל"ח (דרוש י"ט) שכתב בזה דברים כדרבונות:

"הנה ימים האדירים האלה, סגולתם רב ועצום להרבות תפילה ותחנונים לפני המקום, וכל אשר תמצא ידו לעשות טוב וחסד יעשה, כי הזמן גרמא ושערי תשובה פתוחים והקב"ה נמצא וקרוב לכל אשר יקראוהו, וימינו פשוטה לקבל שבים. ואין לנו דוגמתן בשאר ימות השנה. ומי שלא ישוב הרי זה מתחייב בנפשו. ודבר זה שהוא נמנע מלעשות תשובה, הוא חמור יותר מגוף החטא והעון, כי הוא מבזה מלכו של עולם הפושט ידו לקבל שבים, וזה נמנע מגשת אליו ולבקש לפניו".

הרי לנו גודל החיוב לחזור בתשובה בכל השנה ובפרט בימים הנוראים, ומי שאינו שב הרי הוא פוגע בכבוד המלך.

נתבאר אם כן הנחיצות בעשיית תשובה בהקדם בלי איחור, כמו כן הסברנו את החומרה הרבה בהתרשלות מהחזרה בתשובה.

הקב"ה יעזרנו שנוכל לחזור בתשובה שלימה לפניו בכל עת ושעה!